

AMICS DEL PAÍS

SOCIETAT ECONÒMICA BARCELONESA
D'AMICS DEL PAÍS -1882-

**EL PAPER DE
LA SOCIETAT CIVIL
EN UNA SOCIETAT EN CRISI**

Mònica Terribas

Conferència pronunciada en l'acte solemne
del lliurament dels Premis Anuals de la SEBAP
celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona

15 de març de 2013

Els textos d'Amics del País

SOCIETAT ECONÒMICA BARCELONESA
D'AMICS DEL PAÍS

El paper de la societat civil en una societat en crisi

Mònica Terribas

Periodista

Professora titular de la Universitat Pompeu Fabra

Consellera delegada i Editora de l'ARA

Conferència pronunciada en l'acte solemne
del lliurament dels Premis Anuals de la SEBAP
celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona

13 de març de 2012

Edita: Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País

Benvolguts amics de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, Alcalde, regidors, autoritats, estimat Miquel...

No estem bé, però estarem bé. Aquest és un pensament simple que vull expressar abans d'iniciar aquest discurs d'obertura de la sessió anual de lliurament dels Diplomes i Premis atorgats en el concurs d'enguany. No estem bé, però estarem bé. Aquest convenciment és imprescindible per abordar les dificultats que tenim com a societat, i com a societat que vol construir un país millor. No tindria sentit que penséssim en dibuixar un nou horitzó institucional per a tots nosaltres si no estiguéssim convençuts que som capaços de teixir els fils d'un vestit que ens faci sortir al carrer del món amb més força interna, més justícia social, i sobretot, amb una escala de valors inequívocament compromesa amb l'esperit constructiu del bé comú. Però ara no estem bé. Per què? I sobretot, què podem fer per revertir aquesta escalada de convençuts del desànim, de la no reversibilitat d'aquesta bola de neu en la incertesa sobre la nostra capacitat de construir un entorn millor?

Ara fa més d'un any, en la sisena jornada d'Esade sobre els reptes institucionals que hem d'afrontar, el filòsof Daniel

Innerarity apuntava que una de les raons de la incertesa radical en l'existència de sistemes laterals a nivell mundial en què els Estats ja no estan en disposició de prendre decisions. Deia Innerarity que els estats depenen del saber compartit, de la capacitat de decisió compartida, dels recursos financers compartits... i que aquesta necessitat d'aplicar el saber compartit no s'ha assumit com una de les grans limitacions de la política i dels governs. Per tant, primer problema: assumir la limitació de la capacitat de decisió i assumir la intensa interdependència que governa tots els afers públics. I ell oferia aleshores una solució que crec que és molt oportuna d'esmentar en aquest moment: necessitem més cooperació i menys competència. I concretava –i en aquest punt em sembla especialment lúcida– que el poder polític en el seu sentit clàssic ha desaparegut, perquè la política ha de compartir el coneixement i les decisions amb tots els sistemes socials, complexos, que no són únicament el financer, sinó els que acaben teixint-se en una societat civil interconnectada, organitzada o espontàniament activa, que la política ha d'aconseguir observar i fer compatible amb la seva activitat i la seva presa de decisions. Més cooperació i menys competència.

Competència vs. Cooperació

Aquest seria un primer valor a recuperar: cooperació. Aquest valor és l'antítesi de la competència, efectivament. Cooperar vol dir compartir objectius i mètodes per a trobar solucions per a finalitats comunes. Cooperar vol dir aprendre a sacrificar objectius propis per objectius col·lectius. Això no vol dir, però, que la cooperació ens porti a una dinàmica assembleària o desorganitzada. A casa nostra tenim valents exemples de cooperació que són i han estat motors de creixement econòmic de les nostres petites i mitjanes empreses. Però no parlem de cooperació en sentit estricte del teixit productiu, sinó de l'actitud necessària per traslladar en aquest món interdependent, de capacitats de decisions limitades, de poders polítics condicionats, de sistemes socials actius, de posar damunt la taula totes les eines i les capacitats per construir col·lectivament una societat millor.

El sociòleg Richard Sennet en el seu darrer assaig, *Juntos. Rituales, placeres y política de cooperación* (Anagrama, 2012), diu que la cooperació no ha de sorgir de la solidaritat, sinó del fet d'aprendre a col·laborar amb les persones i grups amb qui no estàs d'acord. Denunciava que l'esquerra és incapaç de cooperar quan hi ha desacord, perquè es limita a assenyalar les contradiccions i les inconsistències de l'altre, i això genera debilitat. Ens tornarem a referir a Sennet quan parlem de les xarxes socials, però aturem-nos en aquest punt.

Per què no sabem cooperar, des de l'esquerra o des de la dreta. Per què no? Quin és el problema? Que no estem educats en la cooperació, sinó en la competència.

El nostre sistema educatiu ens fa competitius d'ençà que neixem. La paraula competitivitat acompanya tots els discursos públics de lideratge i en canvi rarament escoltem la paraula cooperació. Per això l'entesa entre objectius divergents ens resulta tan difícil. La democràcia que essencialment se suporta sobre un sistema de cooperació entre representants de tendència ideològiques diverses no ha aconseguit visualitzar la seva força perquè ha premiat la capacitat competitiva dins i fora de les institucions dels partits per construir lideratges d'obediència i de disciplina. La competitivitat necessària per excel·lir ens ha fet captius de sistemes educatius on les carreres professionals, acadèmiques, executives i educatives de les persones s'imposen sempre per damunt de les carreres professionals, acadèmiques, executives i educatives dels grups. Fa dècades que la competitivitat ens governa inconscientment. I aquest és un dels valors que si no es fa compatible amb la cooperació esbotza qualsevol possibilitat de construir pensant en les generacions futures.

Per a poder cooperar, cal canviar la perspectiva. A el llibre "Victus" d'Albert Sánchez Piñol, el miquelet Ballester li diu a Martí, el protagonista:

“Sap quin és el seu problema? Que només lluita pels vius... No lluiti pels vius, no lluiti pels morts. Els qui han de venir potser maleiran els nostres actes. Pels errors comesos o perquè vam fracassar. Bé doncs, que s'avergonyeixin del què vam fer, mai del què no vam fer.” (582 -Ballester i Martí)

Però no hem estat educats per a assumir les nostres trajectòries vitals en relació a un futur que no sabrem com les ha jutjat, sinó pel judici que es fa a cada segon del què diem, del què pensem, del què som, del què hem escrit, del comentari que hem fet, del contracte que hem obtingut, de l'acord al qual hem arribat, del reconeixement que ens han donat. I aquesta sistemàtica sotmissió a l'ull dels altres, ens captura i ens limita, ens enfronta entre nosaltres i no ens permet cooperar. Estem entrenats des de molt petits per destacar sobre els altres i desqualificar els altres que són els nostres competidors, siguin partits polítics, companys de feina, executius, càrrecs, empresaris, mestres... perquè la societat té mecanismes per mesurar el nostre rendiment a cada instant. En aquest sentit, els periodistes tenim una part important de responsabilitat, perquè fem més visible la competició que la cooperació, però no matem el missatger, perquè en tots els camps de la vida, hem instal·lat mecanismes de mesura de persones i no tant d'institucions. És bo saber quines de les nostres universitats són excel·lents en recerca, i quines de les nostres empreses són competitives en el mercat, però també cal establir mecanismes de mesura de la capacitat de les ini-

ciatives socials per transformar-nos, sense necessitat de descobrir-ne el rendiment immediat. Per exemple, la nostra societat, la catalana, al 2001 tenia 6,2 milions de persones i ara al 2012, ha arribat als 7,5 milions. En poc més d'una dècada ha incorporat un milió de persones a la nostra població. És ben cert que en la crisi actual que vivim, aquest increment ha afectat greument la nostra tensió social per la disminució de recursos per sostenir la seva activitat laboral i el seu benestar, però no és menys cert que gràcies a la cooperació en tots els àmbits aquest increment poblacional no ha generat –malgrat la crisi– desestabilització i violència. Ho hem fet bé, però no tenim agències de qualificació que donin triples A a la cohesió social que s'ha fet possible.

Per tant, **la cooperació existeix com a valor**. El problema és que no la mesurem, no la prestigiem socialment, no la incorporem en el nostre llenguatge públic ni polític amb la mateixa intensitat que ho fem amb la competitivitat. El **coeficient de Gini que permet mesurar la desigualtat d'un país**, no únicament l'econòmica, sinó també la social, no és un concepte d'ús quotidià com ho és en aquests moments d'Ibex-35 o la prima de risc. Si ara sortim a la plaça i preguntem m'arriscaria a assegurar que rarament trobaríem alguna persona que ens pogués definir el coeficient de Gini i en canvi, segurament, ens donarien de manera precisa el tancament de la borsa d'ahir. Si incorporem en el llenguatge quotidià, públic, esquemes de mesura de la nostra qualitat social,

aquests esquemes es van convertint en quotidians. **Estarem bé quan comencem a prestigiar l'efecte que té sobre la nostra dinàmica social comportaments que contribueixen a disminuir els índexs de desigualtat de la nostra realitat social.** Aquesta seria una primera mesura que ens ajudaria a tots a fer visible les coses que es fan bé i que construeixen valors compartits tant per les persones que es dediquen a la política com els qui des de les xarxes d'organització social activen feina sòlida que suma.

Però l'esperit competitiu i la manca de consciència, com deia Innerarity, de la pèrdua real de capacitat de decisió del poder polític sobre el desenvolupament dels subsistemes socials, fa que també la tasca callada o no, de la societat civil, sigui concebuda com un desafiament al poder. Aquest és un dels reptes que encara hem de superar.

La competència pel poder deforma i sovint impossibilita la capacitat dels dirigents de les nostres institucions de sumar esforços en aquest entorn d'interdependència. Si la política i els governs han de compartir el coneixement i les decisions, han d'aprendre a baixar a l'arena social amb una actitud més oberta i amb voluntat de participar-hi. Les urnes indiquen les tendències ideològiques amb les quals la societat vol ser governada, però és evident que la societat no renuncia en aquests moments més que mai a ajudar, a intervenir i a canviar els mètodes d'organització col·lectiva

perquè la societat també pensa en les generacions que han de venir i es veu empesa a actuar. Aquesta energia no es pot viure com un desafiament, sinó com un cabdal de riquesa. L'enfrontament entre moviments socials i institucions és una recepta pel desastre i els màxims responsables són els qui estan en disposició d'obrir les portes a cooperar amb ells. N'acabem de tenir un exemple amb la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca o l'Assemblea Nacional Catalana o les Organitzacions No Governamentals que lluiten per la Cooperació internacional o tantes i tantes organitzacions del tercer sector. No discutirem ara, no és el lloc ni el moment, el paper individual de les persones. Avaluem el moviment, la força, que té la feina quotidiana d'aquests moviments, la seva capacitat de dinamitzar, qüestionar, escoltar, transmetre, cohesionar i proposar. I no els menystinguem, ni els afrontem com una força a neutralitzar per mantenir el control del poder polític, que com dèiem en començar, s'ha diluït per la incapacitat de decisió estructural i sistèmica a la qual ens sotmet la dinàmica d'un món interconnectat. Massa sovint declaracions de responsables polítics titllen aquestes iniciatives de populistes. El que sí que són, són populars, del poble, de la gent, i per tant, inherents i interessants per als afers dels quals s'ha d'ocupar la política. El populisme es pot produir a una banda i una altra. Les propostes constructives, també. I l'ídoni és que totes dues trobin la manera de connectar-se.

La **cooperació** entesa en la dinàmica pública com la capacitat de les màximes institucions del diàleg democràtic, és a dir, el Parlament de Catalunya, que és on es parla dels afers públics, de ser capaços de sumar-hi veus que no necessàriament sorgeixen de les urnes cada quatre anys. La dinàmica de la nostra societat ha d'entendre les urnes com un punt de partida dels mecanismes de representativitat, no pas com la legitimitat definitiva d'un status que es perpetua durant quatre anys d'esquena a la progressió de l'activitat social. Cal, per tant, un canvi de paradigma en la percepció de les eleccions legislatives: la tria de les persones responsables de governar i legislar és la tria dels interlocutors socials, no la cessió de les responsabilitats col·lectives dels ciutadans en una minoria de 135 diputats i diputades que tots sols exerceixen aquestes competències. La delegació en ells, és la delegació de la interlocució i el diàleg. El Parlament ha de ser un espai on la societat cada dia durant els quatre anys de legislatura se senti empesa a participar. I aquest cordó umbilical entre societat i institució parlamentària s'ha trencat de fa massa temps. Quan es trenca? Quan no existeix diàleg fluid en els debats públics amb la societat i quan la política dóna explicacions però no comparteix decisions. L'ordre institucional no ha d'estar renyit amb mecanismes d'escolta i diàleg social. Si es corregeix aquest punt, la desafecció entre la societat i la política anirà disminuint fins a retrobar-se.

Assentament democràtic i valors

La incorporació d'aquesta reflexió no respon a un caprici d'observació d'una realitat persistent i sistemàtica de la nostra quotidianitat: les persones que viuen entre nosaltres s'organitzen per fer sentir la seva veu al marge de les institucions democràtiques, i això vol dir que alguna cosa no estem avaluant correctament. Ara fa tres setmanes, columnes ciutadanes es manifestaven pels carrers de les capitals espanyoles reclamant justícia social. És irrellevant si eren molts o pocs. La qüestió de fons radica en el clam reivindicatiu de participació. Aquest fenomen respon a la desconexió de la societat civil respecte a les institucions que la governen. I aquesta desconexió és un dels puntals que trontolla de la nostra democràcia i s'ha d'abordar, avaluar i estudiar, com es fa a d'altres indrets del món.

Norm Kelly i Marian Sawyer apliquen en el seu estudi sobre *L'auditoria dels valors de la democràcia a Austràlia* les preguntes per a poder avaluar la qualitat democràtica del seu país, un exercici que de manera sistemàtica es fa en alguns indrets del món d'acord amb l'*International IDEA Handbook on democracy assessment* del professor David Beetham. Quines són les preguntes que es responen per avaluar els quatre puntals de la democràcia? Quines són les garanties de la salut democràtica d'una societat? Tenir-la? No només. Tenir un règim democràtic o una constitució no

és garantia que la democràcia estigui assentada i funcioni. Cal avaluar el funcionament i la relació dels seus diferents puntals:

1. Ciutadania, legislació i drets
2. Govern representatiu i responsable
3. Societat civil i participació popular
4. Democràcia més enllà de l'Estat

Pel què fa al primer puntal, la primera pregunta ens toca de ple en aquests moments. Cal preguntar-se si la societat catalana (I) gaudeix d'un acord públic sobre la ciutadania comuna i sense discriminació?. Si hi ha dubtes sobre això, sobre el sentiment de pertinença, cal preguntar-ho per garantir que el primer puntal parteix d'un acord mútu. Però aquesta intervenció d'avui no és per parlar del dret a decidir, naturalment. Val la pena, però, subratllar, que en les avaluacions sobre l'assentament de la democràcia de qualsevol país, una primera pregunta és si la ciutadania comparteix sentiment de pertinença i no se sent discriminada en el marc institucional que li ha tocat viure. Resultat evident si examinem les enquestes progressivament dels darrers anys a Catalunya que aquesta pregunta exigeix una resposta que encara no tenim. Superat, però, aquest primer escull, ens hem de preguntar si: (II) L'Estat i la societat compleixen la llei de manera consistent? (III) Els drets civils i polítics es garanteixen igualment per a tothom? (IV) Es garanteixen els drets

econòmics i socials de manera equitativa per a tothom? Aquestes són preguntes relacionades amb un dels puntals de la democràcia: Ciutadania, legislació i drets.

El segon punt clau per a la salut democràtica radica en el funcionament d'un Govern representatiu i responsable. Aquí les preguntes que ens hem de respondre són: (I) Les eleccions donen a les persones capacitat de control sobre el govern i les seves polítiques?, (II) El sistema de partits ajuda al funcionament de la democràcia? (III) El govern compleix amb l'obligació de retre comptes a les persones i als seus representants? (IV) Les forces militars i policials estan sota control de la societat civil? I (V) Els funcionaris públics, elegits o designats, estan nets de corrupció?

Per saber quina és la qualitat dels valors democràtics en una societat, les preguntes que ens fem no són únicament sobre la representativitat dels governs i la seva responsabilitat, sinó sobre el rol de la societat civil i la seva capacitat de participar en la vida pública, i en aquest punt, es pregunten quatre qüestions: (I) els mitjans de comunicació funcionen de manera que donen suport als valors democràtics?, (II) hi ha una participació ciutadana completa en la vida pública?, (III) el govern mostra interès davant dels problemes de la ciutadania?, i (IV) les decisions es prenen en l'àmbit governamental més adequat per a les persones adequades?

I finalment, pel què fa al quart dels puntals democràtics, les seves relacions internacionals: (I) Les relacions exteriors del país es desenvolupen de conformitat amb les normes democràtiques i estan lliures de subordinacions externes?

Les respostes de Kelly i Sawyer a aquestes preguntes pel què fa a Austràlia no són molt diferents de les que ens donaríem aquí. Després d'aplicar la metodologia en el seu país, detecten com a principals febleses de l'assentament democràtic, entre d'altres:

- Increment de la politització dels serveis de seguretat
- Dotació inadequada de recursos dels serveis d'intel·ligència i altres organismes de control
- Inexistència d'una comissió generalista anticorrupció i aplicació lenta –allà la tenen- de la convenció sobre suborns
- Ús generalitzat de propaganda governamental amb finalitats electorals
- **Règim inadequat de revelació de donacions a partits polítics –aquest és el punt que està bloquejant en aquests moments la llei de transparència: el registre de lobbis.**
- **Baix nombre d'afiliacions als partits polítics**
- Manca de regulació uniforme dels llobbistes
- Domini executiu del Parlament
- **Manca de transparència en l'elecció governamental dels consellers ministerials**
- **Concentració elevada de titularitat dels mitjans de comunicació**

- **Increment de la pressió política i financera en les retransmissions públiques**
- Representació política feble dels nous grups d'immigrants
- Imposició de mutisme a les ONG a través de cadenes relacionades amb el finançament públic
- Disminució del nivell de confiança en el govern
- Resposta lenta dels processos deliberatius
- **Àmbit limitat de presa de decisions intergovernamentals pel que fa a la deliberació parlamentària i a la consulta a la comunitat**
- Manca de transparència en la presa de decisions intergovernamentals

Les febleses de l'assentament democràtic aquí i en d'altres indrets del món –en aquest cas pràcticament a les Antípodes– ens ha de fer pensar que arreu s'ha negligit un aspecte fonamental de la democràcia, la participació de la societat, el seu coneixement, la seva situació a l'epicentre de la vida política. En general, els mecanismes democràtics han establert uns valors de jerarquia organitzativa que han bandejat el subjecte del poder: la societat, de la seva participació en la res pública. I necessitem cirurgia d'emergència perquè el malalt ara ja no pot esperar més temps a risc que les eleccions deixin de ser representatives.

Quan arriba una nova convocatòria electoral, advertim la societat que si no vota, està afeblint la democràcia. Prèvia-

ment, però, partits i institucions han de fer un exercici per millorar els mecanismes que empenyen la ciutadania a les urnes: se senten copartíceps de la vida pública? La nostra societat civil participa més enllà de les eleccions? Si no ho fa o no té mecanismes que ho permetin d'una manera regular i sistemàtica, un dels puntals de la democràcia s'ha esquerdat i és per això que uns trien no participar en el projecte institucional del legislatiu i l'executiu i els altres opten sistemàticament per opcions alternatives, que no hagin encara ocupat el poder, amb l'esperança que canviïn la seva manera d'apropar-se a la societat.

En la darrera publicació de la Fundació Catalunya-Europa, 06/11: *Integritat i transparència. Dues condicions per a la qualitat democràtica*, hi ha una aportació que confirma aquesta percepció de distanciament i desconfiança del Mariano Torcal. Aquest catedràtic de Ciències Polítiques i de l'Administració de la UPF subratlla el fet que en el marc europeu, Espanya i Catalunya són països amb molt poc interès per la política, comparat amb Alemanya, Holanda, Dinamarca o Suècia que estan per sobre del 57% fins al 72% de Dinamarca. Catalunya queda en un 29%.

I a partir d'aquí, com se sent la ciutadania respecte a les institucions democràtiques? desconfiada tant dels partits polítics, com de la banca, com dels governs i dels mitjans de comunicació. La insatisfacció en la política en les enquestes

públiques no ha deixat de decaure des del 2005. Des d'aleshores fins ara que ha esclatat la corrúa de casos de corrupció, els partits no han accelerat el què en diuen el procés de regeneració democràtica.

Societat civil i participació popular

Aturem-nos, però en les preguntes que ens hem de fer per garantir la participació de la societat en la democràcia:

(I) Els mitjans de comunicació funcionen de manera que donen suport als valors democràtics?

Fa dues dècades, l'any 1991, John Keane analitzava la relació entre mitjans de comunicació i democràcia. D'ençà que ell advertia que sense uns mitjans de comunicació compromesos amb els valors democràtics i en definitiva, amb la representació social i la seva capacitat de nexa amb les institucions, no es podia assegurar la salut democràtica, la tecnologia i la indústria mediàtica ha evolucionat molt. Ara fa uns anys em van convidar a la càtedra de lideratge d'Esade per fer una conferència sobre els Lideratges mediàtics. En aquella ocasió, ara farà cinc anys, reflexionava sobre els **lideratges sobrevinguts en els mitjans** –institucions o persones que hi treballen– que sovint queden condicionats per la relació amb el poder, els interessos econòmics del mateix

mitjà per sobreviure en un entorn de dificultat financera –com passa ara– o la percepció que el poder mediàtic pot condicionar o superar l’acció política. Aquests tres factors alteren de ple la capacitat dels mitjans de donar suport als valors democràtics. Sovint, els mitjans de comunicació no actuen com a lideratges facilitadors del diàleg. Deia aleshores:

“Tot i la intangibilitat del lideratge mediàtic i la seva fragilitat, aquesta funció vertebradora i cimentadora, de facilitar transformacions i canvis, pot ser clau. La importància del lideratge mediàtic, doncs, no rau ni depèn de la persona que l’exerceix, sinó del compromís social que adquireix, i per tant, de la seva consciència de mitjancer, dipositari de la confiança i la credibilitat del mitjà públic o privat que serveix per a expressar adequadament, no els seus propis objectius, projectes, passions i conviccions, sinó allò que honradament creu que representa el projecte i els interessos de la societat a la qual s’adreça. Aquest lideratge mediàtic, tot i que intangible, erràtic, criticable i legitimat únicament per la seva posició i la defensa que en faci l’empresa, pot resultar un eficaç cimentador social i un espai de transformació on els lideratges puguin expressar-se amb llibertat.”

És per això que una de les febleses de la democràcia és l’excessiva concentració de la titularitat dels mitjans de comunicació en unes poques empreses. La diversitat garanteix la

pluralitat de punts de vista i disminueix el risc si el compromís dels mitjans no respon a interessos de servei a la societat, sinó a interessos de preeminència i control. Les nostres lleis reguladores de l'activitat dels mitjans de comunicació no faciliten la no concentració en poques mans dels mitjans –estem en un Estat on els mitjans privats estan en mans de dos grans grups, un d'ells essencialment de capital italià– i en un país, Catalunya, que té tendència progressiva a concentrar també en un sol grup aquest poder. Alhora, l'afebliment dels mitjans públics per raons econòmiques no contribueix a enfortir aquest compromís social tan necessari. La classe política sovint es queixa que els mitjans participen en la vida política, fan judicis paral·lels, publiquen inexactituds, no rectifiquen, pressionen i influeixen. La truita s'ha tombat a l'inrevés. Ara no són els polítics els qui condicionen els mitjans. Són els mitjans amb capacitat d'incidir en l'esfera pública els qui pressionen la política. Fins que no corregim aquesta dinàmica, no podrem enfortir un dels puntals de la democràcia: els mitjans han d'estar compromesos amb els valors democràtics, no amb els seus compromisos empresarials i de poder dins de la societat.

Per tant, la diversitat de mitjans és un bé a protegir, perquè els mitjans de comunicació són una de les eines de cohesió social, d'expressió de la participació ciutadana, de traslació de les preocupacions de la societat, de construcció de valors i un dels mecanismes de recuperació del cordó umbilical

entre el ciutadà i les institucions en el camí quotidià de l'exercici de la democràcia. Alhora, cal establir mecanismes de control en l'exercici de la comunicació pública per garantir que aquesta activitat responsable i socialment rellevant es dugui a terme amb màxima transparència. Només protegint l'exercici dels periodistes, la seva llibertat i capacitat de reflexionar i aportar informació rellevant, aconseguirem millorar la qualitat democràtica. No oblidem aquest punt perquè és fonamental. Periodistes atenallats per les pressions de les empreses per donar rendiment econòmic i no rendiment social, aboquen els professionals atemorits per perdre la feina, a comportaments de no respecte al codi deontològic i sotmesos a la premsa quotidiana per donar resultats a uns plans de negoci que sovint passen per sobre de la seva funció social. Això ens passa en el sector públic i en el sector privat.

El periodisme i els mitjans de comunicació, ben gestionats, són grans aliats de la democràcia. Mal gestionats, concentrats i sense eficiència econòmica són actors contraris a la dinamització dels valors que ens ocupen aquest vespre. I aquesta dinàmica, aquí i a fora, no s'està modificant. El problema no radica en el control polític dels mitjans públics o la instrumentalització dels periodistes en mans d'una mala política en connivència amb la comunicació pública. El problema rau en la protecció del marc econòmic que condiciona els professionals i els empeny a pràctiques que els

apropen més al poder polític i econòmic que no a la societat a la qual serveixen. Alarma vermella en aquest punt, perquè en conseqüència, la societat desconfia dels professionals del periodisme, decideix no comprar diaris perquè no es refia del compromís social que hi ha al darrera, i recorre a mitjans alternatius, xarxes socials, comunicacions anònimes, on no sempre la veracitat està garantida.

Les xarxes socials són grans instruments de comunicació interpersonal i social. No li hem de restar ni un bri del valor que aporten a la nostra vida quotidiana. L'eclosió de les xarxes socials, sobretot, han posat en evidència dues coses:

- 1) Les persones volen informació i la busquen, volen saber.
- 2) Les persones volen participar en la vida pública. Les xarxes socials són la constatació de la riquesa de la nostra societat.

A través de les xarxes descobrim informacions, persones, inquietuds, iniciatives i s'han convertit en espais de dinamització social fonamentals. Com tots els instruments socials, també les xarxes tenen aspectes perfectibles. Si ara parlem de regeneració democràtica i només ens referim als partits i, tal com jo voldria, també als mitjans de comunicació, una part de la regeneració democràtica passa per l'ús responsable de les xarxes socials, per activar al màxim el seu potencial d'àgora pública i disminuir els riscos de caure en

un ús d'aquests mitjans que potencii la desinformació i sobretot la circulació d'informació no contrastada que les persones, enmig d'un núvol de desconfiança institucional que també afecta els mitjans de comunicació, tendeixen a donar credibilitat.

No en sabem prou encara els límits i és per això que en fem un ús sovint indiscriminat, perquè no hem reflexionat prou sobre la seva dimensió i la seva influència. Ara comencen les universitats a activar estudis acadèmics en sociologia i comunicació sobre les conseqüències de les xarxes en la dinàmica social i mediàtica, però és un procés lent fins que arribi a regular-se el seu ús de manera responsable i rau en aquests moments en el criteri individual i la capacitat d'institucions d'atorgar-los el pes que correspon a la seva natural-sa dinàmica i emancipadora. Si fa un segle llegir un diari, era un actiu necessari per formar part d'una societat i fer-ho de manera activa, ara qui no té un compte de twitter i el manté actiu per detectar la seva pròpia xarxa de seguidors, no se sent part d'aquesta societat. Per tant, haurem de veure els efectes que això genera. Ja existeixen rankings de les persones més seguides. La conseqüència és la personalització de l'opinió pública. S'està produint un traspàs de responsabilitat. Ara fa uns anys, els mitjans de comunicació es feien responsables de les opinions i informacions que publicaven i que feien arribar a la societat. En aquests moments, aquesta responsabilitat s'està traslladant a les persones, que es con-

verteixen en mitjans de comunicació en ells mateixos, i per tant, la discussió de criteris i línies editorials comunes d'un grup de professionals per consensuar un producte informatiu s'està esvaint. Una vegada més, el concepte de responsabilitat col·lectiva disminueix i es potencia la personalització, i la competitivitat que hi va associada.

Precisament aquest és un dels perills en què també coincideix Richard Sennet. Diu el sociòleg: "El meu problema amb Facebook i Twitter és que siguin tan personalitzades. Estan dissenyades per ser un aparador, no per interactuar. Tenir una verdadera relació amb 300 amics requereix enviar e-mails durant 8.000 hores. És inviable".

Els mitjans de comunicació, en totes les seves plataformes, són institucions socials a les quals es pot demanar explicacions per allò que publiquen. Si perdem la dimensió institucional dels mitjans, perdrem un dels puntals de compromís democràtic.

I en aquest punt, una altra mancança de la nostra estructura reguladora: les lleis que determinen els mecanismes de funcionament i gestió dels nostres mitjans de comunicació no estan aplicades amb l'objectiu de garantir la professionalització, pluralisme i independència dels nostres mitjans, sinó que són captius d'un sistema que situa en els òrgans de responsabilitat persones vinculades a partits polítics o a pro-

posta d'ells, i per tant, deutors de les estructures polítiques. Hem d'aconseguir que els mitjans de comunicació siguin vetllats per mecanismes independents de la batalla política, perquè esperonin els mitjans a fer de nexes entre els poders legítimament escollits i la realitat social que necessita representació mediàtica per legitimar la seva actuació. Si els mitjans de comunicació són gestionats i controlats per organismes i interessos polítics, l'allunyament de la societat s'accentua, com veurem ara mateix.

(II) Hi ha una participació ciutadana completa en la vida pública?

El Centre d'Estudis d'Opinió reflecteix clarament el distanciament entre la política i la ciutadania en els darrers cinc anys.

El gener del 2008, el grau d'insatisfacció de la ciutadania amb la democràcia era d'un 45,9% dels ciutadans que es mostraven poc o gens satisfetes. Aquest mes de febrer del 2013, aquest percentatge és del 84,9%. S'ha doblat pràcticament. Si la ciutadania és preguntada pel grau de confiança en la classe política, la nota que posaven els ciutadans a través del CEO era d'un 4,89% el 2008 i ara és d'un 4. Aquestes dades reflecteixen dues coses: se suspèn en confiança, però sobretot, la ciutadania està descontenta amb el sistema democràtic que tenim. En aquesta mateixa enques-

ta, un 84,4% dels ciutadans diuen que els polítics no els tenen en compte i un 79% creu que les decisions que prenen les prenen en benefici propi i no en benefici de la col·lectivitat. Aquest no és un problema recent. Fa anys que els estudis sobre preocupacions socials reflecteixen aquest distanciament de la classe política. No té a veure únicament amb els casos de corrupció que hagin pogut aflorar recentment, de manera tempestuosa i conjuntural pel moment polític que estem vivint. La distància entre ciutadania –societat civil– i política ha anat creixent, i també entre afiliats dels partits i les cúpules de les seves estructures, que aquest és un punt encara més preocupant. Aquells qui decideix dedicar temps i diners a una formació política, no consideren que les decisions de les executives hagin de passar per sobre dels òrgans territorials i consideren majoritàriament en totes les formacions, que les decisions claus dels partits les han de prendre directament els afiliats i no els seus òrgans executius. Per tant, existeix també un grau d'insatisfacció en la democràcia interna dels partits polítics, que és un grau de distància considerable de la societat més activa i participativa en el joc democràtic. A tenir molt present.

La nostra és una societat que participa en la vida pública i social. No és una societat formada per persones poc implicades que esperen que l'Estat o les administracions els ho resolguin tot, ans al contrari. Endinsar-se en la dinàmica d'organitzacions com la Taula del Tercer Sector per veure

com s'apleguen 32 federacions o entitats que representen la feina desinteressada de milers de persones en el nostre país que acompanyen les persones que hi viuen i que tenen dificultats, n'és una prova. La Taula del Tercer Sector és un organisme viu, de participació social. Dic això perquè vivim un moment en què iniciatives com la de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca i la ILP de la dació en pagament han fet visible un dinamisme que ja existeix en la nostra societat. Aquest moviment actiu que ha aconseguit entrar per primera vegada una ILP al Congrés dels Diputats ha estat possible perquè durant dècades, des de les associacions de veïns, les cooperatives petites, les associacions de barri o centenars de fundacions i entitats, han estat capaces de traslladar a la ciutadania el convenciment de la seva pròpia capacitat d'actuació. Aquestes vies de participació ciutadana actuen en solitari, deslligades de l'acció de les administracions, sí i només sí la classe política no les sap conduir a través dels mecanismes democràtics i fer-les sentir part legítima del moviment polític. Tota la societat fa política a diferents nivells, tota la societat ha de servir als altres, els uns des de les entitats i altres des de les administracions.

L'assignatura pendent és cosir el vestit que les vinculi de manera fluïda, i no a batzegades generades pel descontent i la indignació. El moviment dels Indignats és el crit d'alerta que aquest vestit no s'està cosint i potser un crit desesperat de la societat que considera que el sistema de partits polítics

i la democràcia que tenim no els escolta. Aquest crit de la ciutadania respon al desencís d'uns conductes democràtics que han convençut moltíssimes persones a creure que la dinàmica política s'ha allunyat d'ells. El compromís mutu entre els votants i els seus representants s'ha esquerdat. Els mitjans de comunicació tenim molt a veure en aquesta esquerra, perquè la tendència a l'espectacularització de la informació ens ha dut a primar continguts fugissers en comptes de generar debats de fons i diàleg constructiu. La dinàmica d'una lluita política en permanent campanya electoral tampoc hi ajuda perquè les estructures de partits viuen des de la mateixa nit dels resultats, la pressió de pensar en les urnes següents. Aquests dos factors ens han allunyat de la ciutadania i cal recuperar els vincles de la democràcia real: aquella que escolta per després actuar, no aquella que planifica per convèncer de decisions ja preses.

(III) El govern mostra interès davant dels problemes de la ciutadania?

La pregunta que fem la podem aplicar al nostre passat recent: el govern de la Generalitat de Catalunya, i el president Artur Mas al capdavant, hauria convocat eleccions anticipades i hauria incorporat en el full de ruta l'estat propi, si a principis de setembre, no hagués tingut una reunió amb el govern Rajoy, secreta i no coneguda, on Moncloa va tancar la porta al pacte fiscal? Hauria pres la mateixa decisió

malgrat la manifestació de l'11 de setembre del 2012, si Mariano Rajoy li hagués garantit el pacte fiscal que canviava l'escenari econòmic del nostre país, els recursos necessaris per no haver de prendre les duríssimes decisions que li han tocat i li tocarà prendre? La negativa de l'Estat a dialogar sobre el pacte fiscal que permetia resoldre –en part només– els problemes de la ciutadania va ser l'espurna que va fer saltar al nostre president a la casella següent o va ser la manifestació? D'altra banda, la manifestació és l'expressió dels problemes de la ciutadania? No només.

És certament difícil governar un país que té un 26% de la seva població a l'atur, una de cada quatre persones en risc de caure en la pobresa, i una majoria social insatisfeta amb la seva relació amb l'Estat, no només política, sinó també social, cultural i econòmica. Els pactes i peatges que va marcar la transició democràtica, i que van permetre avançar econòmicament i políticament, cap a un Estat modern, integrat a Europa, i en creixement, en aquests moments mostra la seva caducitat. I si quan ens fem vells, hem de canviar d'hàbits per preservar les nostres forces; quan un pacte polític envelleix, ha de fer els canvis per preservar els actius, les llibertats i les perspectives de futur dels col·lectius que representa. La Constitució del 1978 ha envellit i no ho assumeixen els dos grans partits polítics que n'han de garantir els canvis, perquè no es fan les preguntes adequades. Però la societat sí que se les fa i les reclama:

Per què les decisions es prenen cada vegada més lluny de les persones que en reben les conseqüències? Per què disminuir les administracions properes i recentralitzar, quan això allunya la política d'una ciutadania cada vegada més participativa?

Per què els impostos que paguem no reverteixen directament sobre els puntals del benestar social de la gent que m'envolta? És més, per què no podem establir mecanismes de participació democràtica que facin que les prioritats dels nostres pressupostos les marquem entre tots, més a prop que mai de les necessitats que tenim?

Per què les estructures institucionals –administracions útils per permeabilitzar la dinàmica democràtica just després de la dictadura– ara s'han convertit en superestructures burocràtiques que allunyen la política de les persones i han convertit els polítics en professionals?

Per què no establim mecanismes de rotació en la participació de la vida pública que faci que totes les persones dediquin un espai de temps de la seva vida a administrar el bé col·lectiu per ser tots conscients de les seves dificultats? Per què la política s'ha convertit en una mena de casta captiva del seu destí, amb poca capacitat de retorn a la vida privada, i dependent de les estructures dels seus partits?

Aquestes preguntes se les fan els ciutadans i és el què els ha empès a sortir al carrer a reclamar més veu i més participació, però també un canvi de marc institucional amb Espanya. Els dos vectors estan units. La consulta no és la solució a tots els problemes. Tenir un estat propi és una oportunitat per donar respostes noves en una organització nova. Hem de ser capaços de construir realitats més participatives, més properes, més actives en la solució dels problemes de la ciutadania. El president Mas va dir molt encertadament que no hi havia projecte nacional sense projecte social. És això exactament. La consulta no resoldrà el projecte social que tenim, la desconexió de la ciutadania dels seus representants. És per això que la regeneració democràtica és tan o més urgent que la transició nacional, perquè només si aconseguim una societat participativa, on el seu grau de responsabilitat i compromís públic es vegi reconegut en la dinàmica política, aconseguirem bastir un projecte que il·lusioni totes les persones que en formen part. No n'hi ha prou amb el coratge de desafiar el marc institucional per resoldre el soroll eixordidor que separa la societat de la política. La ILP de la dació en pagament, en aquest sentit, és un símptoma tan rellevant com la manifestació de l'11 de setembre. Tots dos esdeveniments són l'expressió de dos projectes que van indefectiblement units: el nacional i el social. Malau-radament, però, el social topa amb les dinàmiques de poder financer, econòmic i polític que durant dècades s'han acostumat a governar sense escoltar les per-

sones. I les persones fins ara han tolerat amb més o menys paciència aquesta distància. Ara, però, les xarxes socials i la capacitat i necessitat social d'activar solucions, ha escurçat del tot aquesta distància. **La societat s'apropa, tossuda –com va dir Jordi Pujol al tribunal militar que el va jutjar després dels fets del Palau en referència a la generació dels joves que defensaven el país, recorden?– i aquesta societat, ara insatisfeta, indignada, no s'aturarà i s'organitzarà, perquè s'hi juga la seva supervivència i perquè té els instruments per a fer-ho.** Ho diuen des de l'Acció de Base de la Ciutadania Desobedient o des del Code for America, als Estats Units. La societat vol intervenir, i cal que els seus representants trobin la manera d'ajudar-los a comunicar-s'hi de manera transparent.

(IV) Les decisions es prenen en l'àmbit governamental més adequat per a les persones adequades?

I la pregunta següent i última: **les decisions les prenen les persones adequades? Hi ha al capdavant de les nostres institucions persones que la societat consideri que els representa?** Els mecanismes de tria dels lideratges polítics es correspon amb les aspiracions socials? La disminució del nombre d'afiliats als partits, el descrèdit de la política, les dificultats de retorn a l'activitat professional després d'exercir-la, la retribució sovint inferior a la del sector privat, desmotiven la participació en la vida pública. Aquest és un

enorme problema del nostre sistema. El sociòleg Michael Burawoy reflexionava aquest diumenge a l'Ara sobre les limitacions i condicionants de participar en la vida política, i deia que anar a llistes implica fer concessions. Ens hem plantejat com funcionaria el Parlament si cadascun dels seus integrants actués només d'acord amb les seves conviccions i principis, sense coordinació dels partits? D'alguna manera, com no se'ls ha triat per ser qui són i el què pensen, sinó per formar part d'una llista unitària, estaríem estafant la ciutadania. Però el vot en bloc tampoc no aporta res. Així doncs, cal replantejar tot el funcionament de la participació política perquè els qui decideixin participar-hi no facin renúncies essencials ni perdin la seva identitat i compromís amb la construcció social. Així els serà també més fàcil sortir de la política i es prestigiarà aquesta etapa com una etapa de servei, no de professionalitat.

Les persones que han format part d'una administració pública i intenten retornar a la vida privada estan marcats: la societat els ha encasellat com a persones de partit, no com a representants de la societat. Aquesta és la percepció que cal canviar. Si els polítics fossin percebuts com a persones al servei de la societat durant un període de temps, les seves carreres professionals no quedarien esbotzades pel fet de dedicar-se a la política durant un temps. Cal revisar tots els mecanismes de participació en els partits polítics –retribucions, incompatibilitats, dependències de

les estructures dels partits, presa de decisions internes, democratització del seu funcionament— per a poder capgirar la percepció social dels polítics.

Dedicar-se a la política en aquests moments pot significar la mort lenta de qualsevol altre camí en la vida privada. Aquesta dependència activa mecanismes d'autodefensa i blindatge per part dels polítics que incrementa més encara aquest tancament de files intern que es fa visible a cada moment. Els polítics, per les seves limitacions de futur, s'acostumen a actuar en clau de partit i no en clau de servei públic. No és responsabilitat únicament seva. És responsabilitat del sistema de partits que ens hem donat. És per això que resulta tan urgent aquest canvi estructural:

- participació de diversitat de perfils en la política
- mecanismes de rotació dins de les llistes de partits
- limitació de presència en la vida política
- règim d'incompatibilitats raonable que faci possible el retorn al sector privat
- transparència de la gestió i l'adjudicació de recursos que faci que la discrecionalitat de la presa de decisions política sigui compartida, pública, i no generi sospites
- tria democràtica i participativa dels lideratges de les formacions polítiques que permeti activar la confiança col·lectiva en els partits

Aquestes són algunes de les claus que ja s'estan plantejant les formacions polítiques ara en el moment de parlar de la nova llei electoral i la llei de transparència. Però la solució no ha de venir necessàriament de la democràcia directa –que també pot tenir dificultats en com li demanem responsabilitats, com es prenen les decisions i qui realment té poder dins del sistema– sinó aprofundint en la millora de la democràcia representativa amb una societat més compromesa amb la tria dels seus representants i més exigent.

Però ara la fragilitat en l'exercici de la política és manifesta. Són persones fràgils perquè han pres la decisió d'involucrar-se en la vida pública sense saber el retorn personal que això tindrà després. I se n'adonen d'aquesta fragilitat un cop hi són i veuen l'abisme que els separa del reconeixement social. Som injustos en la valoració que en fem, perquè la política té un focus al damunt que en retrata totes les seves imperfeccions, però en tots els àmbits de la nostra vida, també en la gestió privada, hi ha casos de mala gestió, de persones que busquen l'enriquiment personal a través d'un projecte col·lectiu o que no actuen amb honradesa. La diferència respecte a la política és la transparència de les disfuncions.

Les conseqüències de la poca diversitat de perfils en la vida política ens porten a l'empobriment en la presa de decisions. L'altre dia, el catedràtic d'economia de la Carlos III de

Madrid, Antonio Cabrales, deia que l'aplicació de l'algoritme Gale-Shapley en la presa de decisions claus com distribució de recursos i places en la sanitat i en l'educació, solucionava molts problemes de discrecionalitat i es lamentava que en la política sovint es prenen decisions sense informació. Segurament és cert, però també ho és que els professionals no assessoren els polítics de manera gratuïta i en un moment de màxima austeritat com és ara, aquestes despeses d'assessorament –que s'havien traduït en informes àmpliament discutits– encara són més escadussers. Com fer-ho doncs? Com construir mecanismes d'intercanvi d'informació i col·laboració amb els professionals informats en camps ben diversos per ajudar les decisions polítiques? Una altra de les assignatures pendents. **Des de la universitat excellent que tenim, cal poder catapultar el coneixement per auxiliar la política en la presa de decisions.** En aquest sentit, el CAREC i el CATS i altres consells assessors externs han ajudat, segur, a prendre decisions, però no fan prou visible la comunicació entre societat civil i política.

Un últim handicap de la vida pública: **el judici permanent sobre la seva activitat.** Cada dia, a cada minut via twitter, via mitjans de comunicació, via blogs, via debats i tertúlies, es fa un control de la vida pública. Aquest és un exercici saludable. De fet una de les funcions dels mitjans de comunicació és la vigilància del poder. Ara bé, el ritme trepidant al qual estan sotmesos els mitjans per rendibilitzar la seva

activitat l'han traslladat a la vida pública i atenallen constantment els nostres representants en tots els àmbits per donar respostes. Si ells no les donen, es denuncia per part nostra l'ocultació i poca capacitat de donar la cara. En conseqüència, més desprestigi. Cal equilibrar també aquesta relació. Tenim pressa per saber i per donar a conèixer, però no sempre les solucions són immediates. Si no són immediates, la percepció que donem des dels mitjans és que no es prenen decisions. I és un peix que es mossega la cua. La classe política es veu empesa a fer declaracions sovint quan no té massa cosa a dir, i aprofita les ocasions essencialment per alimentar debats cojuturals, no de fons, que fan créixer la picabaralla política i la no entesa. També en aquest punt tenim un problema de fons: **el temps per construir a mig i llarg termini no és el temps de resposta que exigeix la societat contemporània. Hem de recuperar la paciència i el criteri per poder treballar amb més reflexió.** El problema és que la reflexió no ven. Sense un titular, no puguen les audiències dels digitals, les vendes dels diaris, les audiències de la ràdio ni de la televisió, ni s'aconsegueixen més seguidors a twitter. Sense un titular, no s'adquireix popularitat i les enquestes de coneixement dels polítics no progresen, i per tant, la seva escalada en les llistes de les properes eleccions, no tenen les mateixes oportunitats. La feina de fons no genera necessitat. La feina puntual, espectacular, de marcar el pas als altres, encara que no aportï continguts estables per la construcció dels projectes col·lectius, fa visi-

ble el soroll que alimenta la màquina econòmica i estratègica de mitjans i de partits. Aquí també caldria fer un pacte social per corregir aquesta deriva que ens porta sovint a una comunicació de trinxeres, poc sòlida però molt eficient en termes econòmics i institucionals. La societat civil tampoc se sent representada per aquesta visualització de la vida pública que provoca una indisgestió permanent de la informació i la incapacitat de no poder discernir el què és rellevant del què no ho és.

Ja fa molts anys que Bauman va conceptualitzar la modernitat líquida, dels valors líquids... i després va afegir el concepte de les pors líquides, les pors globals en les que vivim, generades per incerteses globals, no personals, no reduïdes a saber què farem demà, sinó cap on va la nostra societat i com s'organitzarà. Aquesta por global no ens pot governar, perquè les pors no només ens paralitzen, que també, les pors ens fan actuar sense projecte, sense criteri, sense nord. La por et fa sentir fràgil i la fragilitat no et permet pensar en positiu, perquè t'amoïnes per la supervivència del dia després. És possible que sigui això el què li està passant a la nostra vida pública: que no pot projectar, perquè la por el fa actuar sense direcció. La solució segurament passa perquè cadascú de nosaltres apliqui en el seu petit àmbit d'acció, una direcció del projecte col·lectiu pensant en els propers cinquanta o cent anys, quan no hi siguem.

Pensar en el món on nosaltres ja no hi serem pot ser una recepta per curar la malaltia de la immediatesa. **Allò que diem avui no ha de ser rellevant demà, perquè ningú recordarà res de nosaltres d'aquí cent anys. Només quedarà el què hagim aconseguit construir entre tots.** I aquesta societat del futur, no tindrà noms, o en tindran uns que ara no podem imaginar, però que en qualsevol cas, serà del tot irrellevant perquè no hi serem per enviar un tuit que ho remarqui. Hem estat educats i entrenats per marcar el pas del present des de les nostres capacitats individuals i competitives. La societat d'avui necessita que marquem el pas del futur des de les nostres capacitats col·lectives i de cooperació. No serà fàcil, perquè no ens han format amb aquestes eines, no les tenim, i les que tenim ens empenyen en el sentit contrari. Però només des del convenciment que aquest canvi de dinàmica del compromís individual al col·lectiu s'ha de fer, que sumarem. La societat civil ens està demostrant que és capaç de fer-ho. Ara hem de demostrar que podem fer-ho des d'altres institucions de la vida pública, la política i també els mitjans de comunicació que reflecteixen els camins en què s'han de trobar. **No estem bé, però estarem bé si aconseguim cooperar, competir menys per tenir raó, i entendre'ns amb els qui tenim ens sentim en desacord.**

Moltes gràcies!

